การให้ความรู้ด้านสุขภาพ : การดูแลท่อหลอดลมคอ (Tracheostomy care)

จัดทำโดย
นสพ.เบญจพร โชคทวีอนันต์
นสพ.ภัทราภรณ์ แก้วใหม่
นสพ.ปริยพงศ์ กิจนิตย์ชีว์
อาจารย์ที่ปรึกษา อ.พญ.วรัมพร รุ่งศรีวัฒนา
รายวิชา เวชศาสตร์ชุมชน เวชศาสตร์ครอบครัวและอาชีวเวชศาสตร์ 3 ปีการศึกษา 2564

เค้าโครงเนื้อหา

1. ท่อหลอดลมคืออะไร
2. ความสำคัญของท่อหลอดลมคอ
3. ใครบ้างที่ต้องเจาะคอ
4. ท่อหลอดลมคอมีกี่ชนิด
5. ดูแลท่อหลอดลม (ดูดเสมหะ)
6. การทำความสะอาดท่อหลอดลมคอทำอย่างไร
7. ทำความสะอาดแผลเจาะคออย่างไร
8. อาการที่ต้องมาโรงพยาบาล

ท่อหลอดลมคอคืออะไร

ท่อหลอดลมคอ (tracheostomy tube)

คือ ท่อที่ใส่เข้าไปในหลอดลมคอ (trachea) ภายหลังการเจาะคอ (tracheostomy) โดยใส่ผ่านผิวหนังและกล้ามเนื้อคอ เพื่อให้อากาศสามารถผ่านเข้าสู่หลอดลมและปอดโดยไม่ต้องผ่านช่องจมูกและลำคอส่วนบน และยังเป็นทางให้ผู้ป่วยไอเอาเสมหะออกจากหลอดลม หรือดูดเสมหะออกจากหลอดลมได้

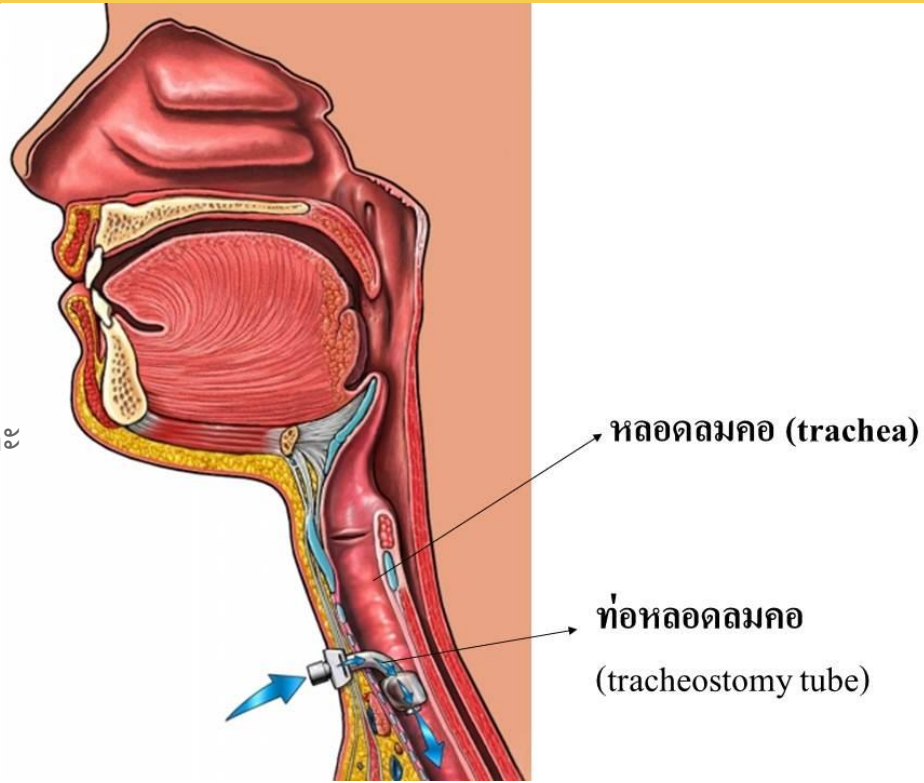

รูปที่ 1

ความสำคัญของท่อหลอดลมคอ

เพื่อให้อากาศสามารถผ่านเข้าสู่หลอดลมและปอดได้โดยไม่ต้องผ่านช่องจมูก

ช่วยในการควบคุมทางเดินหายใจ

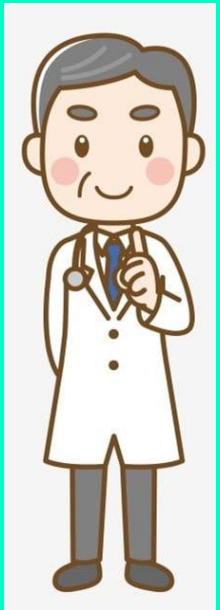

เป็นทางให้ผู้ป่วยไอเอาเสมหะออกจากหลอดลมหรือดูดเสมหะออกจากหลอดลมได้

ใครบ้างที่ต้องเจาะคอ

ผู้ที่มีการอุดกั้นในทางเดินหายใจส่วนบน

ผู้ป่วยมะเร็งกล่องเสียง

ผู้ที่หยุดหายใจขณะหลับ

ผู้ที่ต้องใช้
เครื่องช่วยหายใจ
เป็นเวลานาน

ผู้ป่วยที่หมดสติ
เป็นอัมพาต

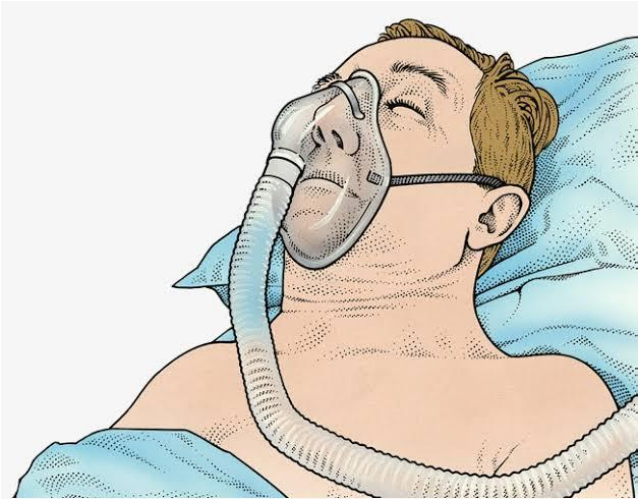

ท่อหลอดลมคอมีกี่ชนิด

ชนิดของท่อ

ชนิดพลาสติก

ชนิดโลหะ

ส่วนประกอบของท่อหลอดลมคอ

1. ท่อชั้นนอก (outer tube)
2. ท่อชั้นใน (inner tube)

ดูแลท่อหลอดลม(ดูดเสมหะ)

ดูแลท่อหลอดลม

1. สามารถดูดเสมหะจากท่อหลอดลมคอได้ 2 ทางเลือก โดยใช้ลูกยางแดง หรือใช้สายที่ต่อกับเครื่องดูดเสมหะ

1.1. หากเลือกใช้ลูกยางแดง ให้บีบลมก่อนใส่ปลายลูกยางแดงเข้าไปในท่อหลอดลมคอลึกประมาณ1นิ้ว จึงปล่อยลูกยางแดงให้ดูดเสมหะเข้ามาในลูกยางแดง และหลังจากใช้เสร็จให้ทำความสะอาดลูกยางแดงด้วยน้ำสบู่น้ำร้อนและผึ่งให้แห้งทุกครั้ง

1.2. หากเลือกใช้สายที่ต่อกับเครื่องดูดเสมหะ ให้ใส่ถุงมือปราศจากเชื้อ ก่อนจับสายดูดเสมหะและต้องใช้เทคนิคปราศจากเชื้อตลอดเวลาที่ดูดเสมหะ

* ไม่แนะนำให้ทำการดูดเสมหะหลังจากรับประทานอาหารเสร็จทันที เนื่องจากเสี่ยงต่อการสำลักอาหาร

ดูแลท่อหลอดลม

2. ควรทำความสะอาดท่อหลอดลมคอวันละ 2 ครั้ง เพื่อป้องกันท่อหลอดลมคออุดตัน

3. ควรทำความสะอาดรูเจาะคอพร้อมกับเปลี่ยนผ้าก๊อสรองท่อเจาะคอเมื่อผ้าก๊อสรองท่อเจาะคอเปียกหรือสกปรก อย่างน้อยวันละ 2 ครั้ง

4. ผู้ป่วยสามารถพูดออกเสียงเพื่อสื่อสารกับผู้อื่นได้ โดยการใช้ปลายนิ้วมืออุดรูท่อหลอดลมคอก่อนพูด แต่เสียงจะไม่ดังมากและพูดเป็นประโยคได้สั้นกว่าเมื่อเทียบกับคนปกติ

ดูแลท่อหลอดลม

5. หากมีเสมหะมากและต้องการไอเอง ให้สูดลมหายใจเข้าเต็มที่ก่อนหายใจออกพร้อมกับไอออกมาแรงๆ

6. ควรใช้ผ้าพันคอปิดรูของท่อหลอดลมคอ เพื่อป้องกันสิ่งแปลกปลอมหรือฝุ่นละอองเข้าหลอดลม

7. ผู้ป่วยสามารถอาบน้ำและสระผมได้ตามปกติ แต่ควรระวังน้ำกระเด็นเข้ารูท่อหลอดลมคอ นอกจากนี้ผู้ป่วยควรงดว่ายน้ำ งดเล่นน้ำและงดเดินทางทางน้ำ เนื่องจากจะทำให้เสียชีวิตจากการสำลักน้ำได้

ดูแลท่อหลอดลม

8. หากเดินทางออกนอกบ้าน ควรเตรียมท่อชั้นในที่ทำความสะอาดแล้วไปเปลี่ยนด้วย
9. รับประทานอาหารได้ตามปกติ
10. ไม่ควรเปลี่ยนเชือกผูกท่อหลอดลมเอง หากเชือกหลุดหรือเปื้อนควรมาเปลี่ยนที่โรงพยาบาล
11. แพทย์จะถอดท่อหลอดลมคอออกก็ต่อเมื่อได้รักษาสาเหตุของโรคที่ทำให้ต้องเจาะคอแล้ว

การทำความสะอาดท่อหลอดลมคอทำอย่างไร

- อุปกรณ์ที่ใช้ทำความสะอาดมีอะไรบ้าง
- วิธีการทำความสะอาดท่อหลอดลมคอ

อุปกรณ์ที่ใช้ทำความสะอาดมีอะไรบ้าง

อุปกรณ์ที่ใช้ทำความสะอาดท่อหลอดลมคอ

1. ภาชนะใส่น้ำ
2. ชาม หรือหม้อ
3. แปรงขนาดเล็ก ขนเป็ด หรือขนไก่
4. สบู่ ผงซักฟอก หรือน้ำยาล้างจาน
5. ลูกยางแดง หรือเครื่องดูดเสมหะ

วิธีการทำความสะอาดท่อหลอดลมคอ

วิธีทำความสะอาดท่อหลอดลมคอ

1. ล้างมือให้สะอาดและเช็ดให้แห้ง

2. มือข้างที่ไม่ถนัดจับท่อหลอดลมคอชั้นนอก ส่วนมือข้างที่ถนัดหมุนล็อคช้าๆ และถอดท่อหลอดลมคอชั้นในจากคอแช่น้ำทิ้งไว้ 5-10 นาที

3. ล้างท่อชั้นในด้วยสบู่ ผงซักฟอกหรือน้ำยาล้างจานทั้งด้านนอกและด้านใน แปรงท่อด้านในด้วยแปรงขนาดเล็กจนกว่าเสมหะหลุดออกหมดและล้างด้วยน้ำให้สะอาด โดยการเปิดน้ำก๊อกให้ไหลผ่านภายในท่อหลอดลมคอ ถ้าเป็นท่อชนิดพลาสติกระวังอย่าให้มีรอยถลอก

4. นำท่อชั้นในชนิดโลหะต้มในน้ำเดือดนาน 30 นาทีแล้วนำขึ้นมาวางไว้ให้หายร้อน สำหรับชนิดพลาสติกให้แช่น้ำยาไฮโปคลอไรท์ 0.5 % นาน 30 นาทีและล้างด้วยน้ำต้มสุกมากๆ จนแน่ใจว่าไม่มีน้ำยาเหลือค้างอยู่ในท่อ

วิธีทำความสะอาดท่อหลอดลมคอ

5. ก่อนนำไปใช้ ต้องสลัดท่อชั้นในให้แห้งสนิท ไม่ให้มีหยดน้ำค้างอยู่ในท่อเลย

6. ให้ผู้ป่วยไอเอาเสมหะออกจากคอ หรือดูดเสมหะจากท่อหลอดลมคอชั้นนอกที่ติดอยู่กับผู้ป่วยด้วยลูกยางแดง หรือใช้เครื่องดูดเสมหะ การดูดแต่ละครั้งไม่ควรนานเกิน 10 วินาที

7. สวมท่อหลอดลมคอชั้นในกลับไปที่คอผู้ป่วยช้าๆ แล้วหมุนล็อคท่อหลอดลมคอให้สนิท เพื่อป้องกันท่อเลื่อนหลุดออกมา

ทำความสะอาดแผลเจาะคออย่างไร

- อุปกรณ์ทำแผลมีอะไรบ้าง
- วิธีการทำความสะอาดแผลเจาะคอ

อุปกรณ์ทำแผลมีอะไรบ้าง

อุปกรณ์ทำแผล

1. ปากคีบ
2. น้ำเกลือ 0.9 %
3. แอลกอฮอล์ 70 %
4. กรรไกร
5. สำลีกลม

อุปกรณ์ทำแผล

6. สำลีพันปลายไม้
7. ผ้าก๊อสสี่เหลี่ยมขนาด 3 นิ้ว x 3 นิ้ว
8. พลาสเตอร์ม้วนขนาด 0.5 นิ้ว
9. ถุงพลาสติก

HEALTOHOME

วิธีการทำความสะอาดแผลเจาะคอ

วิธีทำความสะอาดแผล

1. ล้างมือให้สะอาดและเช็ดให้แห้ง
2. ให้ผู้ป่วยอยู่ในท่านอนหงาย หนุนต้นคอด้วยผ้าหรือหมอนเล็กๆ เพื่อให้คอแอ่นขึ้นเล็กน้อย
3. ใช้กรรไกรตัดพลาสเตอร์ที่ติดบนก๊อสและค่อยๆ ดึงผ้าก๊อสผืนเก่าที่รองใต้ท่อหลอดลมคอของผู้ป่วยออก
4. ใช้ปากคีบคีบสำลีและเทแอลกอฮอล์ลงบนสำลีพอหมาด เช็ดผิวหนังบริเวณรอบรูท่อหลอดลมคอและบริเวณรอบๆ แผลโดยวนจากด้านในชิดกับท่อออกด้านนอกจนสะอาด

วิธีทำความสะอาดแผล

5. ใช้ปากคีบคีบสำลีและใช้สำลีพันปลายไม้และเทน้ำเกลือลงบนสำลีพอหมาด แล้วเช็ดผิวหนังบริเวณใต้ท่อหลอดลมและทำซ้ำอีกครั้งจนสะอาด ห้ามใช้ไม้พันสำลีแยงเข้าไปภายในท่อหลอดลมคอเพราะอาจจะหลุดเข้าไปอุดตันหลอดลมทำให้หายใจไม่ออกได้

6. ใช้ปากคีบคีบผ้าก๊อสรูปห้าเหลี่ยมที่พับไว้รองใต้แป้นท่อหลอดลมคอทีละข้าง แล้วปิดพลาสเตอร์ยึดชายผ้าก๊อสด้านล่างเข้าด้วยกันเพื่อป้องกันท่อหลอดลมคอเสียดสีกับผิวหนัง

7. อุปกรณ์ที่ใช้แล้ว ได้แก่ ปากคีบ ให้ล้างและต้มฆ่าเชื้อทันทีในน้ำเดือดนาน 30 นาที ส่วนของสกปรกอื่นๆ ใส่ถุงพลาสติกและปิดปากถุงให้แน่นก่อนทิ้ง

อาการที่ต้องมาโรงพยาบาล

อาการที่ต้องมาโรงพยาบาล

1. ท่อหลอดลมหลุด ท่อชั้นในหาย หรือใส่เข้าไม่ได้
2. หายใจลำบาก หอบเหนื่อย
3. มีอาการติดเชื้อที่แผล เช่น ปวด บวม แดง มีหนอง
4. มีเลือดออกจากท่อหลอดลม

Practical point

พญ.วรัมพร รุ่งศรีวัฒนา

การเจาะคอเป็นวิธีหนึ่งที่ช่วยควบคุมทางเดินหายใจของผู้ป่วย เพื่อบรรเทาการอุดกั้นในระบบทางเดินหายใจส่วนบน เพื่อให้ใช้เครื่องช่วยหายใจเป็นระยะเวลานานได้โดยไม่มีผลข้างเคียงของการใส่ท่อช่วยหายใจเป็นระยะเวลานาน เพื่อสามารถดูดเสมหะในท่อลมและหลอดลมได้ดีขึ้น และเพื่อช่วยปกป้องทางเดินหายใจส่วนล่างในผู้ป่วยที่มีการสำลักหรือไม่สามารถไอได้ ซึ่งการดูแลผู้ป่วยเจาะคอมีความจำเป็นในการดูแลต่อเนื่องตั้งแต่อยู่โรงพยาบาล ทั้งในหอผู้ป่วยวิกฤต หอผู้ป่วยสามัญ จนกระทั่งการดูแลผู้ป่วยที่บ้าน โดยมีการประสานงานกับทีมสหสาขาวิชาชีพ การเจาะคอนอกจากจะส่งผลกระทบต่อให้ผู้ป่วยทั้งความกังวล การสูญเสียความมั่นใจ ความรู้สึกไม่ดีต่อภาพลักษณ์ของตนเองหรือการมีข้อจำกัดจากการเจาะคอ เช่น ข้อจำกัดด้านการสื่อสาร อีกทั้งยังส่งผลกระทบต่อความกังวลในการดูแลผู้ป่วยของครอบครัว

Practical point (Cont.)

ดังนั้นการวางแผนการจำหน่ายผู้ป่วยและการให้ความรู้เรื่องการดูแลท่อหลอดลมคอจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งทั้งต่อผู้ป่วยและครอบครัว ให้ผู้ดูแลมีความรู้และทักษะที่เพียงพอต่อการดูแลผู้ป่วยที่บ้านเพื่อลดภาวะแทรกซ้อน (complication) เช่น การติดเชื้อ การเลื่อนหลุดของหลอดลมคอ การอุดตันของท่อหลอดลมคอและเลือดออกจากแผลเจาะคอ ลดภาระการดูแลของผู้ดูแล (caregiver burden) รวมถึงช่วยเพิ่มคุณภาพชีวิต (quality of life) ของทั้งผู้ป่วยและครอบครัว

Reference

- ราชวิทยาลัยโสต ศอ นาสิกแพทย์แห่งประเทศไทย. (2552). การดแลท่อหลอดลมคอหลังการเจาะคอ (Tracheostomy Tube Care). สืบค้นเมื่อ 24 พฤษภาคม 2564, จาก http://www.rcot.org/2016/People/Detail/20
- ภาควิชาโสต ศอ นาสิกวิทยา คณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร. (2560). การดแลหลอดลมคอ หลังการเจาะคอ. สืบค้นเมื่อ 24 พฤษภาคม 2564, จาก http://www.med.nu.ac.th/dpMed/fileKnowledge/47_2016-01-14.pdf
- ปารยะ อาศนะเสน. (2559). การดแลท่อหลอดลมคอหลังการเจาะคอ (Tracheostomy Tube Care). สืบค้นเมื่อ 24 พฤษภาคม 2564, จาก https://www.si.mahidol.ac.th/sidoctor/e-pl/articledetail.asp?id=1111
- Mohammadi N, Farahani M, Vatandost S. Effect of videotape for home instruction on the quality of life of tracheostomy patients: a randomized clinical trial. J Med Life. 2015;8(Spec Iss 4):287-294.
- Karaca T, Altinbas Y, Aslan S. Caring for Patients With a Tracheostomy at Home: A Descriptive, Cross-sectional Study to Evaluate Health Care Practices and Caregiver Burden. Wound Manag Prev. 2019;65(3):22-29.
- Karaca T, Altinbas Y, Aslan S. Tracheostomy care education and its effect on knowledge and burden of caregivers of elderly patients: a quasi-experimental study. Scand J Caring Sci. 2019;33(4):878-884.